

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายและความสำคัญของมรดกโลก

มรดกโลก (World Heritage) หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติที่มีความโดดเด่นเป็นเลิศในระดับสากล เมื่อได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่ง มรดกโลก แล้ว ไม่ว่าจะตั้งอยู่ในขอบเขตดินแดนของประเทศใด ถือได้ว่าเป็นมรดกของมนุษยชาติทั้งปวงในโลก มรดกโลกยังเป็นมรดกอันทรงคุณค่าที่มนุษย์ได้รับจากอดีต ได้ใช้และภาคภูมิใจในปัจจุบัน และถือเป็นพันธกรณีในการทำบำรุงดูแลรักษา เพื่อมอบให้เป็นมรดกอันล้ำค่าแก่มวลมนุษยชาติในอนาคต มรดกโลก แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ มรดกโลกทางวัฒนธรรม (World Cultural Heritage) และมรดกโลกทางธรรมชาติ (World Natural Heritage) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ หรือเรียกสั้นๆ ว่า "อนุสัญญาคุ้มครอง มรดกโลก" (The World Heritage Convention) เป็นความตกลงระหว่างรัฐภาคี (States Parties) ในการยอมรับและให้ความร่วมมือในการดำเนินการต่างๆ เพื่อการคุ้มครองและอนุรักษ์แหล่ง มรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติทั้งที่มีอยู่ในประเทศตนและประเทศอื่น ให้ดำรงอยู่เป็นมรดกของมวลมนุษยชาติตลอดไป

วัตถุประสงค์สำคัญของอนุสัญญาฯ คือ การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการคุ้มครอง และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติให้ดำรงคุณค่าความโดดเด่นเป็นมรดกของมวลมนุษยชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคตตลอดไป

พันธกรณีของรัฐภาคี ได้แก่ การกำหนดนโยบายและวางแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ การกำหนดมาตรการเพื่อการศึกษาวิจัยการปกป้องคุ้มครองการอนุรักษ์และการฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติและละเว้นการดำเนินการใดๆ ที่อาจจะทำลายมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติของรัฐภาคีอื่นๆ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม แต่จะสนับสนุนและช่วยเหลือรัฐภาคีอื่น ในการศึกษาวิจัยและปกป้องคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติในประเทศนั้นๆ อนุสัญญาฯ ฉบับนี้ได้รับการรับรองจากรัฐสมาชิกขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ในการประชุมใหญ่สามัญครั้งที่ ๑๗ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ โดยอนุสัญญาฯ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี พุทธศักราช ๒๕๑๘ เป็นต้นมา การรักษาและปกป้องสมบัติทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของโลกเป็นความจำเป็นและเป็นภารกิจร่วมกันของมนุษยชาติทั่วโลกเป็นเหตุให้องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ในสมัยประชุมสามัญครั้งที่ 17 เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515) ได้มีมติรับรองอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของโลก (The World Heritage Convention) โดยมีประเทศต่างๆ ให้สัตยาบันเพื่อเป็นประเทศสมาชิกเริ่มแรก 20 ประเทศ อนุสัญญาดังกล่าวเริ่มมีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ. 1975 (พ.ศ. 2518) ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคี ในปี พ.ศ. 2530 ปัจจุบันประกอบด้วยรัฐภาคีจำนวน 180 ประเทศจากทุกภูมิภาคของโลก โดยมีกรรมการมรดกโลกจาก 21 ประเทศที่ได้รับการเลือกตั้งจากรัฐภาคีจัดการประชุมสามัญสามัญปีละ 1 ครั้ง เพื่อพิจารณาให้ความช่วยเหลือด้านผู้เชี่ยวชาญและด้านการเงินแก่ประเทศที่ร้องขอหรือประเทศที่คณะกรรมการมีความเห็น

ว่าอยู่ในฐานะวิกฤติที่ต้องได้รับความช่วยเหลือในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม พิจารณาการขึ้นทะเบียนและ/หรือการถอดถอนจากทะเบียนมรดกโลกการขึ้น/การถอดถอนออกจากทะเบียนพื้นที่มรดกโลกที่อยู่ในภาวะอันตรายการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินการของพื้นที่ที่ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก

อนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการคุ้มครองและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติให้ดำรงคุณค่าความโดดเด่นเป็นมรดกของมวลมนุษยชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคตตลอดไป โดยได้ให้ความหมายของ “มรดกโลก” ไว้ว่า “หมายถึงมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติที่มีความโดดเด่นเป็นเลิศในระดับสากล เมื่อได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งมรดกโลกแล้ว ไม่ว่าจะตั้งอยู่ในขอบเขตดินแดนของประเทศใด ถือได้ว่าเป็นมรดกของมวลมนุษยชาติทั้งปวงในโลก” จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2542 ปรากฏว่ามีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติจำนวน 630 แห่ง ที่ได้รับการบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลก โดยเป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมมีจำนวน 480 แห่ง และมรดกโลกทางธรรมชาติมีจำนวน 128 แห่ง และแหล่งผสม(วัฒนธรรม+ธรรมชาติ) อีกจำนวน 22 แห่ง

ดังนั้นการเป็นมรดกโลกจะเป็นพันธผูกพันตามอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก ซึ่งประเทศภาคีจะต้องดูแลพื้นที่มรดกโลกมิให้เสื่อมโทรมหรือตกอยู่ในสถานะอันตราย และเพิ่มมาตรการจัดการเพื่อการคุ้มครองมรดกโลกให้คงอยู่อย่างยั่งยืนและศูนย์มรดกโลก (World Heritage Centre) ซึ่งเป็นหน่วยงานขององค์การ UNESCO ที่มีหน้าที่ประสานงานกับประเทศภาคี จะให้ความช่วยเหลือทางวิชาการหรือ เงินสนับสนุนแก่แหล่งมรดกโลกตามความจำเป็น ถ้าหากมรดกโลกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลกอยู่ในภาวะอันตราย โดยได้รับการคุกคามจากการดำเนินการใดๆ เช่น โครงการพัฒนาต่างๆ การสงคราม การเสื่อมโทรมของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ฯลฯ จนมีแนวโน้มอย่างชัดเจนหรืออย่างแอบแฝงว่ามรดกโลกแห่งนั้นกำลังเผชิญหน้ากับภาวะอันตราย อนุสัญญาฯ ได้กำหนดให้มีการพิจารณาขึ้นทะเบียนให้แหล่งมรดกโลกนั้นเป็นแหล่งมรดกโลกในประเทศที่มีแหล่งธรรมชาติที่ทรงคุณค่าในระดับโลก ซึ่งคนทั่วโลกต้องร่วมรับรู้และร่วมกันดูแลรักษา และยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะการเป็นมรดกโลกเป็นการประกันว่าพื้นที่นั้นมีคุณค่าในระดับโลกอย่างแท้จริง เป็นเป้าหมายที่นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาด

สำหรับพื้นที่ที่นำเสนอเป็นมรดกโลกต้องเข้าเกณฑ์อย่างน้อย 1 ใน 4 ดังนี้คือ

(1) เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดในการเป็นตัวแทนของวิวัฒนาการสำคัญๆ ในอดีตของโลก เช่น ยุคสัตว์เลื้อยคลาน ยุคน้ำแข็ง เป็นต้น

(2) เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดในการเป็นตัวแทนของขบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยาหรือวิวัฒนาการทางชีววิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดอยู่ เช่น ภูเขาไฟ เกษตรกรรมขั้นบันได เป็นต้น

(3) เป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายากเป็นพิเศษ เช่น แม่น้ำ น้ำตก ภูเขา เป็นต้น

(4) เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่หายากหรือที่ตกอยู่ในภาวะอันตราย แต่ยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

การเสนอพื้นที่เป็นแหล่งมรดกโลกจะต้องทำเอกสารนำเสนอ (Nomination) ต่อองค์การ UNESCO โดยจะต้องแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและศักยภาพของพื้นที่ตามเกณฑ์ (Criteria) ที่องค์การ

UNESCO กำหนดแสดงว่าพื้นที่ที่เป็นมรดกโลกจะต้องมีคุณค่าในระดับโลกอย่างแท้จริง ซึ่งขั้นตอนการนำเสนอจะต้องเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนการจัดการพื้นที่ การแสดงออกถึงท่าทีต่อโครงการสำคัญที่มีผลกระทบต่อพื้นที่ เป็นต้น

ในการนี้องค์การยูเนสโกได้จัดตั้งกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเรียกว่า คณะกรรมการมรดกโลก (World Heritage Committee) ประกอบด้วยกรรมการจาก 21 ประเทศที่คัดเลือกจากประเทศสมาชิกทั้งหมด ให้ดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี มีหน้าที่ในการพิจารณาสมบัติทางธรรมชาติและสมบัติทางวัฒนธรรมที่เสนอมาจากประเทศสมาชิกให้เข้ามาอยู่ในการคุ้มครองภายใต้อนุสัญญานี้ โดยแบ่งขึ้นบัญชีหรือทะเบียนเป็น 2 ประเภท คือ บัญชีมรดกโลก (World Heritage List) และบัญชีมรดกโลกที่อยู่ในอันตราย (List of World Heritage in Danger) นอกจากนี้ยังตั้งคณะกรรมการขึ้นอีกชุดหนึ่งเรียกว่า “กรรมการกลางของคณะกรรมการมรดกโลก (World Heritage Bureau) เพื่อทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา กลั่นกรองและคัดเลือกแหล่งมรดกโลกก่อนที่จะเข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ซึ่งจะประชุมในเดือนธันวาคมของทุกปี นอกจากนี้คณะกรรมการมรดกโลกยังได้จัดตั้งกองทุนเพื่อคุ้มครองมรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของโลกเชื่อว่า “กองทุนมรดกโลก” หรือ The World Heritage Fund เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่เป็นสมาชิกในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

(1) ให้ความช่วยเหลือขั้นเตรียมการ โดยให้คำปรึกษาส่งผู้เชี่ยวชาญมาจัดทำรายการสถานที่นั้นเพื่อทำการเสนอขึ้นต้นในการพิจารณาขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกให้อุปรกรณ์เครื่องมือและอุดหนุนทางการเงินในการดำเนินการศึกษาขั้นต้น

(2) ให้ความร่วมมือทางเทคนิคฝึกอบรมด้านต่างๆ รวมทั้งการให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อดำเนินการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก

(3) ให้ความช่วยเหลือเร่งด่วนในการจัดการภัยอันตรายที่ร้ายแรงต่อแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก

ประโยชน์ที่ได้รับในการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญานี้ว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของโลก ถ้าหากแหล่งท่องเที่ยวของประเทศได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกโลกแล้ว ก็คือเกียรติภูมิ ศักดิ์ศรี และความภูมิใจของประชาชนทั้งประเทศ นอกจากนั้นยังอาจขอรับความช่วยเหลือและการสนับสนุนทางด้านวิชาการและการเงินเพื่อการบูรณะฟื้นฟูรักษาสภาพแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาวของแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ หรือในกรณีฉุกเฉินจำเป็น อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยวด้วย เพราะจะทำให้มีนักท่องเที่ยวสนใจมาเที่ยวประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกมากยิ่งขึ้น

2.1.1 การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก

คณะกรรมการมรดกโลกได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกออกเป็น 2 ประเภทดังต่อไปนี้คือ

1.1 แหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกทางธรรมชาติ หมายถึงสถานที่ท่องเที่ยวดังต่อไปนี้คือ

1.1.1 เป็นตัวอย่างเด่นชัดในการเป็นตัวแทนของวิวัฒนาการสำคัญๆ ในอดีตของโลก อีกทั้ง ยังรวมถึงแหล่งที่เป็นตัวแทนของยุคสำคัญๆ ในอดีต เช่น ยุคของสัตว์เลื้อยคลานซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาการความหลากหลายทางชาติบนพื้นโลกหรือยุคน้ำแข็งซึ่งมนุษย์ดึกดำบรรพ์และสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากหรือ

1.1.2 เป็นตัวอย่างเด่นชัดในการเป็นตัวแทนขบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทาง ธรณีวิทยาหรือวิวัฒนาการทางชีววิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลัง เกิดอยู่ ลักษณะนี้แตกต่างจากลักษณะในข้อ 1.1.1 กล่าวคือจะเน้นขบวนการที่กำลังเกิดอยู่ของชุมชน พืชและสัตว์ การเกิดของสภาพภูมิประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน ทะเล และแหล่งน้ำผิวดิน ลักษณะดังกล่าวนี้รวมถึง (ก) ขบวนการทางธรณีวิทยา ภูเขา น้ำแข็งหรือภูเขาไฟ (ข) วิวัฒนาการทาง ชีววิทยา ตัวอย่างของกลุ่มสิ่งมีชีวิต เช่น ป่าไม้เขตร้อน ทะเลทราย ที่ราบสูง (ค) ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติลักษณะภูมิประเทศที่มีการทำเกษตรขั้นบันไดหรือ

1.1.3 เป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายากเป็นพิเศษ เช่น การเกิดหรือลักษณะหรือแหล่งที่มีความงดงามทางธรรมชาติกว่าพื้นที่อื่นๆ เช่น ระบบนิเวศที่มี ลักษณะพิเศษทางธรรมชาติ (ตัวอย่างเช่น แม่น้ำ ภูเขา น้ำตก) แหล่งรวมความหนาแน่นของสัตว์ สภาพพิพาทศน์ที่มีพืชพรรณพันธุ์เป็นองค์ประกอบและแหล่งรวมผสมผสานระหว่างองค์ประกอบทาง ธรรมชาติและวัฒนธรรมหรือ

1.1.4 เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่หายากหรือที่ตกอยู่ในภาวะ อันตราย แต่ยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความหนาแน่นของพืช และสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจด้วย

ตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติขององค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติในมาตรา 2 ได้กำหนดไว้ว่า “มรดกทางธรรมชาติ” มีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

(ก) สภาพธรรมชาติที่ประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพและทางชีวภาพหรือกลุ่มของ สภาพธรรมชาติดังกล่าว ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางสุนทรียศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์

(ข) สภาพองค์ประกอบทางธรณีวิทยาหรือธรณีสัณฐานหรือบริเวณที่พิสูจน์ทราบอย่างชัดเจน ว่าเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของสายพันธุ์สัตว์และพืชที่กำลังได้รับการคุกคาม ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับ สากลในมิติทางวิทยาศาสตร์ หรือการอนุรักษ์

(ค) สภาพธรรมชาติหรือบริเวณที่พิสูจน์ทราบอย่างชัดเจนว่ามีคุณค่าโดดเด่นในระดับ สากลในมิติทางวิทยาศาสตร์ การอนุรักษ์ และความงามตามธรรมชาติ

1.2 แหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกทางวัฒนธรรม หมายถึงสถานที่ท่องเที่ยวดังต่อไปนี้คือ

1.2.1 เป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรมหรือตัวแทนของ ความงาม และเป็นผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดยิ่งหรือ

1.2.2 เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่งที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อในด้านการออกแบบทาง สถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่ เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งการพัฒนาเหล่านั้นเกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลา หนึ่ง หรือบนพื้นที่ใดๆ ของโลกที่ทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมหรือ

1.2.3 เป็นเอกลักษณ์ หายาก หรือเป็นของแท้ดั้งเดิมหรือ

1.2.4 เป็นตัวอย่างของเอกลักษณ์โดยทั่วไปของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทน ของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี หรืออุตสาหกรรมหรือ

1.2.5 เป็นตัวอย่างของเอกลักษณ์เด่นชัด หรือของขนบธรรมเนียมประเพณีแห่ง สถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง หรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่มีความเปราะบางด้วยตัวมันเองหรือ

เสื่อมสลายได้ง่าย เพราะผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่สามารถกลับคืนดังเดิมได้ หรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจหรือ

1.2.6 มีความคิดหรือความเชื่อถือที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์หรือบุคคลที่มีความสำคัญหรือความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

ตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติในมาตรา 1 ได้กำหนดไว้ว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” มีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

(ก) อนุสรณ์สถาน ผลงานทางสถาปัตยกรรม ผลงานทางประติมากรรม หรือจิตรกรรม ส่วนประกอบหรือโครงสร้างของโบราณคดีธรรมชาติ จารึก ถ้าที่อยู่อาศัย และร่องรอยที่ผสมผสานกันของสิ่งต่างๆ ข้างต้น ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

(ข) กลุ่มอาคาร กลุ่มของอาคารที่แยกจากกันหรือเชื่อมต่อกัน โดยลักษณะทางสถาปัตยกรรม หรือโดยความสอดคล้องกลมกลืน หรือโดยสถานที่จากสภาพภูมิทัศน์ ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวิทยาศาสตร์

(ค) แหล่งผลงานที่เกิดจากมนุษย์ หรือผลงานที่เกิดจากมนุษย์และธรรมชาติ และบริเวณอันไปถึงแหล่งโบราณคดี ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลในมิติทางประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ชาติวงศ์หรือมานุษยวิทยา

2.2 ขั้นตอนการพิจารณาคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก

การพิจารณาคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกของยูเนสโก มีขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

2.2.1 ประเทศสมาชิกจะต้องเสนอรายชื่อสถานที่ในประเทศของตนเข้าสู่การพิจารณาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวมรดก โดยเสนอไปยังสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการมรดก ซึ่งมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่องค์การยูเนสโก ณ กรุงปารีส ภายในวันที่ 31 ธันวาคมของทุกปี พร้อมทั้งแนบเอกสารแสดงรายละเอียดต่างๆ ของสถานที่นั้นถึงความโดดเด่นว่ามีลักษณะพิเศษกว่าสถานที่อื่นๆ อย่างไร และเสนอแผนการเพื่อจัดการพัฒนาและอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติหากสถานที่ดังกล่าวได้รับการคัดเลือกเป็นแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก

2.2.2 กรรมการกลางของคณะกรรมการมรดกโลก (World Heritage Bureau) จะพิจารณาในขั้นแรกภายในเดือนมิถุนายนของทุกปี โดยมีองค์กรเอกชนระหว่างประเทศ 3 องค์กรคือ International Council of Monument and Sites (ICOMS) และ International Center of council of Monuments in Rome (ICCRIM) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสถานที่มรดกทางวัฒนธรรม และ International Union For Conservation of Nature Resources (IUCN) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับสถานที่มรดกทางธรรมชาติ

2.2.3 หลังพิจารณาในขั้นแรกจากกรรมการกลางของคณะกรรมการมรดกโลก สามารถส่งรายชื่อสถานที่ที่เหมาะสมจะเป็นมรดกโลกให้แก่คณะกรรมการมรดกโลก (World Heritage Committee) พิจารณาดัดสินชี้ขาดอีกครั้งหนึ่ง โดยขั้นตอนทั้งหมดนี้ใช้ระยะเวลาประมาณ 1-2 ปี

2.2.4 เมื่อได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการมรดกโลกให้สถานะนั้นเป็นมรดกโลกแล้ว ก็ต้องดูแลรักษาสถานะนั้นไม่ให้ทรุดโทรมลงจนสูญเสียลักษณะสำคัญ หรือปล่อยให้กลายเป็นแหล่งมรดกที่อยู่ในภาวะอันตรายก็จะถูกลบชื่อออกจากบัญชีมรดกโลก ซึ่งหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลกที่อยู่ในภาวะอันตรายมี 4 ประการคือ

2.4.2.1 เป็นแหล่งมรดกโลกตามบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลก (World Heritage List)

2.2.4.2 เป็นแหล่งมรดกโลกที่กำลังเผชิญกับอันตรายที่รุนแรง

2.2.4.3 เป็นแหล่งมรดกโลกที่มีความจำเป็นต้องมีแผนปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งในการคุ้มครองอนุรักษ์

2.2.4.4 มีการร้องขอความช่วยเหลือให้แก่แหล่งมรดกโลกนั้นๆ

มรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติที่ได้รับการประเมินคุณค่าให้เป็นแหล่งมรดกโลก จะต้องมีความสมบัติข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อ ตามหลักเกณฑ์มาตรฐาน (World Heritage Criteria) ดังต่อไปนี้

1. หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria)

1. เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์
2. เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทาง

สถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใด ๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม

3. เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว

4. เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

5. เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรมมนุษย์ ขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง หรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งเสื่อมสลายได้ง่ายจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามกาลเวลา

6. มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

2. หลักเกณฑ์ทางธรรมชาติ (Natural Criteria)

1. เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของการเป็นตัวแทนในวิวัฒนาการสำคัญต่างๆ ในอดีตของโลก เช่น ยุคสัตว์เลื้อยคลาน ยุคน้ำแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาความหลากหลายทางธรรมชาติบนพื้นโลก

2. เป็นตัวอย่างที่เด่นชัดในการเป็นตัวแทนของขบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยา หรือวิวัฒนาการทางชีววิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดอยู่ เช่น ภูเขาไฟ เกษตรกรรมขั้นบันได

3. เป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายาก หรือสวยงามเป็นพิเศษ เช่น แม่น้ำ น้ำตก ภูเขา

4. เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดสัตว์ และพันธุ์พืชที่หายากหรือที่ตกอยู่ในสภาวะอันตราย แต่ยังคงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจด้วย

3. การพิจารณาขึ้นทะเบียนแหล่งมรดกโลก ยังได้คำนึงถึงคุณสมบัติอื่น ที่สำคัญอีก ๒ ประการ ได้แก่ 1) ความเป็นของแท้ดั้งเดิม คือได้ผ่านการพิจารณาตรวจสอบ และทดสอบแล้วว่าแหล่งมรดกโลกนั้นๆ เป็นของแท้ดั้งเดิม ทั้งในด้านวัสดุ รูปแบบ เทคนิคในการก่อสร้างรวมถึงตำแหน่งที่ตั้ง เป็นต้น และ 2) มีการจัดการที่เหมาะสมและเพียงพอ คือแหล่งมรดกโลกนั้นๆ จะต้องมีการบริหารจัดการ และดำเนินการตามแผนอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นหลักประกันว่าแหล่งมรดกโลกนั้นๆ เมื่อได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนแล้ว จะได้รับการดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีและเหมาะสมตลอดไป

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้บริบทการเป็นเมืองมรดกโลก : แนวความคิดเห็นของผู้มีส่วนจัดการของชุมชนเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเปรียบเทียบกับชุมชนบ้านเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องบางส่วน ซึ่งผู้วิจัยได้สืบค้นในประเด็นที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของแนวคิด ทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และงานวิจัยด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งในประเทศไทยได้มีนักวิชาการได้ทำการศึกษา ดังนี้

ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism)

การท่องเที่ยว ถือได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งส่งผลดีต่อการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ที่มีใช่เพื่อการหารายได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เดินทาง (นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน) ธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ภาครัฐบาลที่ดูแลและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว (เอกสารประกอบการสอนวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547 : หน้า 76) เมื่อพูดถึงการท่องเที่ยว บุคคลทั่วไปมักนึกถึงการเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ แต่ในบางครั้งก็มีบางองค์กรใช้คำว่า การเดินทาง และการท่องเที่ยวสลับกันไป จึงมีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว ดังนี้

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเดินทางพักผ่อนหย่อนใจ และไปโดยความสมัครใจ มีใช่เพื่อการประกอบรายได้ (ศึกษานิเทศก์, 2540)

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization =UN WTO) (อ้างใน สุวัฒน์ จูธารกรณ์และจริญญา เจริญสุกใส 2545, หน้า 71) ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวที่มีลักษณะดังนี้

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

Mc Intosh and Goeldner (1995) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวคือ กิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหลของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการหารายได้ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เดินทางธุรกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ภาครัฐบาลดูแลการท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว

สมาคมนักท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ้างใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 11-12) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า เป็นการเดินทางจากที่อยู่ถาวรไปยังที่หนึ่งเป็นการชั่วคราว และมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางของผู้คนจากที่เคยอยู่ถาวรไปยังสถานที่ต่าง ๆ
2. การท่องเที่ยวจะต้องมีส่วนสำคัญหลัก 2 อย่าง คือ การเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางและพักค้างคืน
3. การเดินทางและการพักค้างคืนนั้นจะต้องไม่ใช่สถานที่อยู่หรือที่ทำงานประจำ และในการทำกิจกรรมระหว่างพักจะต้องแตกต่างไปจากผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ
4. การเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางต้องเป็นการชั่วคราวในช่วงระยะเวลาสั้นไม่เกิน 80 วัน
5. จุดหมายปลายทางเป็นการเดินทางเพื่อไปเยี่ยมเยือนเท่านั้น มีค่าใช้จ่ายเป็นค่าเดินทาง

จากนิยามของการท่องเที่ยวที่กล่าวมานั้น การท่องเที่ยวยังมีอีกมากมายหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนันทนาการและกีฬา และรูปแบบอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน อันเนื่องจากการท่องเที่ยวในแต่ละรูปแบบจะต้องเกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งๆ ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้

นอกจากนี้นักวิชาการยังได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามที่มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งระบบความรู้ ความคิด หรือความเชื่อจนมีการยอมรับปฏิบัติกันมาเป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมและการถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536)

ประเวศ วะสี (2538) กล่าวถึงวัฒนธรรมกับการพัฒนาว่า วัฒนธรรม คือ พลังแห่งการพัฒนา แต่การที่วัฒนธรรมไม่มีพลังเพราะสังคมได้รับการสื่อความหมายของคำว่าวัฒนธรรมในรูปแบบที่ไม่มีพลัง วัฒนธรรมจะมีพลังในการพัฒนา อยู่ที่เข้าใจความหมายของคำว่าวัฒนธรรม ความเข้าใจเป็นพลังหรืออำนาจอันยิ่งใหญ่ คือ อำนาจแห่งความเข้าใจ (Power of Understanding) การที่สัตว์หรือมนุษย์ตัวใดตัวหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่งจะอยู่รอดได้ต้องเรียนรู้และมีปัญญาในระดับหนึ่ง ชุมชนหรือสังคมใดสังคมหนึ่งจะดำรงอยู่ได้ช้านาน ก็ต้องมีปัญญา เรียกว่า ปัญญาของชุมชนหรือสังคมถ้าไม่มีปัญญาก็ดำรงอยู่ไม่ได้นาน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเข้าไปสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ มุ่งเน้นการศึกษาวัฒนธรรม และอารยธรรมของมนุษย์ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวในแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีด้วย ส่วนการท่องเที่ยวที่ดีจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสม และเป็นที่ยังประสงค์ ซึ่งจะมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ ดังที่ฉลาดชาย รมิตานนท์ ได้เสนอเอาไว้ว่า การท่องเที่ยวที่ดี จะต้องไม่ทำลายศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ไม่มองศิลปวัฒนธรรมว่าเป็นสินค้า และเอื้ออำนวยต่อการดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของท้องถิ่น และผู้มาเที่ยว ส่วนเจ้าของท้องถิ่นก็ต้องเกิดความเข้าใจอันดี เกิดมีมิตรภาพ มีความสามัคคี และอยู่ไม่ขัดแย้งแค่กลับไปแล้วเพียงแค่เปิดคู่มือเล่มเท่านั้น (อึ้งในสินธุ์ สุโรบล, 2546)

เนื่องจากประเทศไทยเป็นชาติที่มีความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่บรรพกาล สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติล้ำค่าที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทยซึ่งแตกต่างจากชาติอื่น จึงเป็นสิ่งที่คนไทยควรเห็นแจ้งถึงคุณค่าและพยายามรักษาไว้ด้วยความรู้ ความฉลาดรอบคอบ มิให้สูญหายหรือเสื่อมโทรมไป ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรหมายถึงการเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งตรึงใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ อีกทั้งต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคล วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุด ในขณะที่เดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้ และการจ้างงาน อันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพราะฉะนั้นการอนุรักษ์แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีเกี่ยวกับข้อกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม อีกทั้งรูปแบบของวัฒนธรรม เช่น ดนตรี การเต้นรำ การแสดง การแต่งกาย และงานหัตถกรรม พิธีกรรม วิถีชีวิต กิจกรรมเศรษฐกิจดั้งเดิมและรูปแบบของสถาปัตยกรรมล้วนเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว หากสูญเสยสิ่งเหล่านี้ไปแล้วการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็จะไม่ประสบผลสำเร็จในพื้นที่ ซึ่งปัญหานี้การท่องเที่ยวสามารถที่จะอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ได้ในบางพื้นที่ การท่องเที่ยวสามารถช่วยกระตุ้นให้รูปแบบวัฒนธรรมที่อาจสูญหายไปแล้วให้สามารถฟื้นกลับมาใหม่และดำรงอยู่ต่อไป

การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1. ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การนำทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วิถีชีวิต งานประเพณี เป็นต้น มาใช้เพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยว โดยต้องกระจายผลประโยชน์ให้ทั่วถึงกัน การใช้วิทยาการสมัยใหม่เพื่อเสริมสร้างปัจจัยและบริการต่างๆ ด้านการท่องเที่ยว และเน้นการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นหลักฐานสำคัญในการเรียนรู้ เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อไปถึงชนรุ่นหลัง

2. ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากคติความเชื่อ หรือการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นตามสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงนันทนาการได้ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หมายถึง สิ่งปลูกสร้างหรือวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และสามารถนำมาใช้ประโยชน์เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้โดยแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

2.1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทแหล่งประวัติศาสตร์ ได้แก่

1. เมือง เมืองเป็นพื้นที่ที่สามารถกำหนดขอบเขตได้จากกำแพงเมือง และคูเมือง ที่แบ่งพื้นที่ของเมืองออกจากพื้นที่โดยรอบทางกายภาพ ซึ่งเมืองที่มีความสัมพันธ์ทางช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ ได้แก่ เมืองร้าง แต่ปัจจุบันนำกลับมาใช้ใหม่ เมืองที่มีความต่อเนื่องนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเมืองร้างแต่ได้นำกลับมาใช้ใหม่ในอดีตสืบเนื่องถึงปัจจุบัน

2. ย่านประวัติศาสตร์ เป็นพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของเมืองที่ประกอบด้วยอาคารและองค์ประกอบอื่นที่เหมาะสมกับกิจกรรมของย่านนั้น โดยแบ่งตามลักษณะของกิจกรรม คือ ย่านประวัติศาสตร์อุตสาหกรรม ย่านประวัติศาสตร์พาณิชย์กรรม ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และย่านประวัติศาสตร์ชนบท

3. แหล่งโบราณคดี เป็นพื้นที่ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดีอยู่รวมกัน หรือใกล้เคียงกัน มีความสัมพันธ์เนื้อหา เรื่องราวต่อเนื่องกัน สามารถกำหนดพื้นที่ให้เป็นย่านที่มีความต่อเนื่องกันทางเนื้อหาได้ เช่น กลุ่มภาพเขียนสีตามเพิงผา พื้นที่อาศัยและประกอบกิจกรรมของชุมชนโบราณบ้านเชียง เป็นต้น

2.1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุ โบราณสถาน หมายถึง สิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งของโบราณที่เคลื่อนที่ไม่ได้ อาจสร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น พระราชวัง ถนน คลอง คูเมือง กำแพงเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น ส่วนโบราณวัตถุ หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนย้ายได้ เช่น ศิลปจารึก เทวรูป เครื่องมือโบราณ เป็นต้น

2.1.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานและปูชนียวัตถุ หมายถึง สิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งของโบราณที่ยังคงใช้ประโยชน์ในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา เป็นที่พึงพอใจ เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นสถานที่ศึกษาทางศาสนา เช่น วัด โบสถ์ มัสยิด เทวาลัย ศาลเจ้า พระพุทธรูป เป็นต้น

2.1.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่น หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นและใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อน สนุกสนาน ศึกษาหาความรู้อื่นๆ นอกเหนือที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น สวนสนุก เขื่อน อ่างเก็บน้ำ พิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ เป็นต้น

2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ หมายถึง กิจกรรมหรือแนวทางปฏิบัติที่มนุษย์คิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการด้านจิตใจให้มีที่ยึดเหนี่ยว ซึ่งอาจจะเกี่ยวกับเรื่องของความรื่นเริง ความหวาดกลัว การบำรุงขวัญสมาชิกในสังคม สามารถแบ่งได้ ดังนี้

2.2.1 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ ด้วยเหตุผลความเชื่อทางศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติจึงทำให้มีการกำหนดพิธีกรรมต่างๆ ขึ้น และในปัจจุบันได้มีการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวด้วย เช่น การแห่เทียนพรรษา การแห่ผีตาโชน บุญบั้งไฟ พิธีตักบาตรเทโว เทศกาลกินเจ เป็นต้น

2.2.2 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี การละเล่น และการฉลอง ประเพณีเป็นเรื่องราวของการปฏิบัติในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งสืบเนื่องมาเป็นเวลาช้านาน จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในชุมชนหรือสังคมส่วนใหญ่ประเพณีมักเป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดความเบิกบานใจ รื่นเริง มีความสุข และปัจจุบันก็นิยมนำประเพณีมาใช้ประโยชน์เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วย เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง การแข่งเรือไหลเรือไฟ เป็นต้น

2.2.3 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นการศึกษาเรียนรู้สัมผัส การดำเนินชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ หรือศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น การเที่ยวชมวิถีชีวิตลาวโซ่ง กะเหรี่ยงป่าดอง (กะเหรี่ยงคอยาว) และชาวเล เป็นต้น

3. หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้กล่าวแล้ว นำไปสู่หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4 ประการ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว นั้น เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะที่เดียวกันก็จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วง แห่น รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่นรวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเองด้วย

4. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ฉะนั้นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี 6 ด้านอิงตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังต่อไปนี้ คือ

4.1 องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจอยู่ 10 ประการ คือ

4.1.1 ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

4.1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ

4.1.3 งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

4.1.4 ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก

4.1.5 ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา

4.1.6 ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ

4.1.7 ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

4.1.8 วิถีชีวิต เสื้อผ้า การแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

4.1.9 ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่าง

4.1.10 ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

4.2 องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

4.3 องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

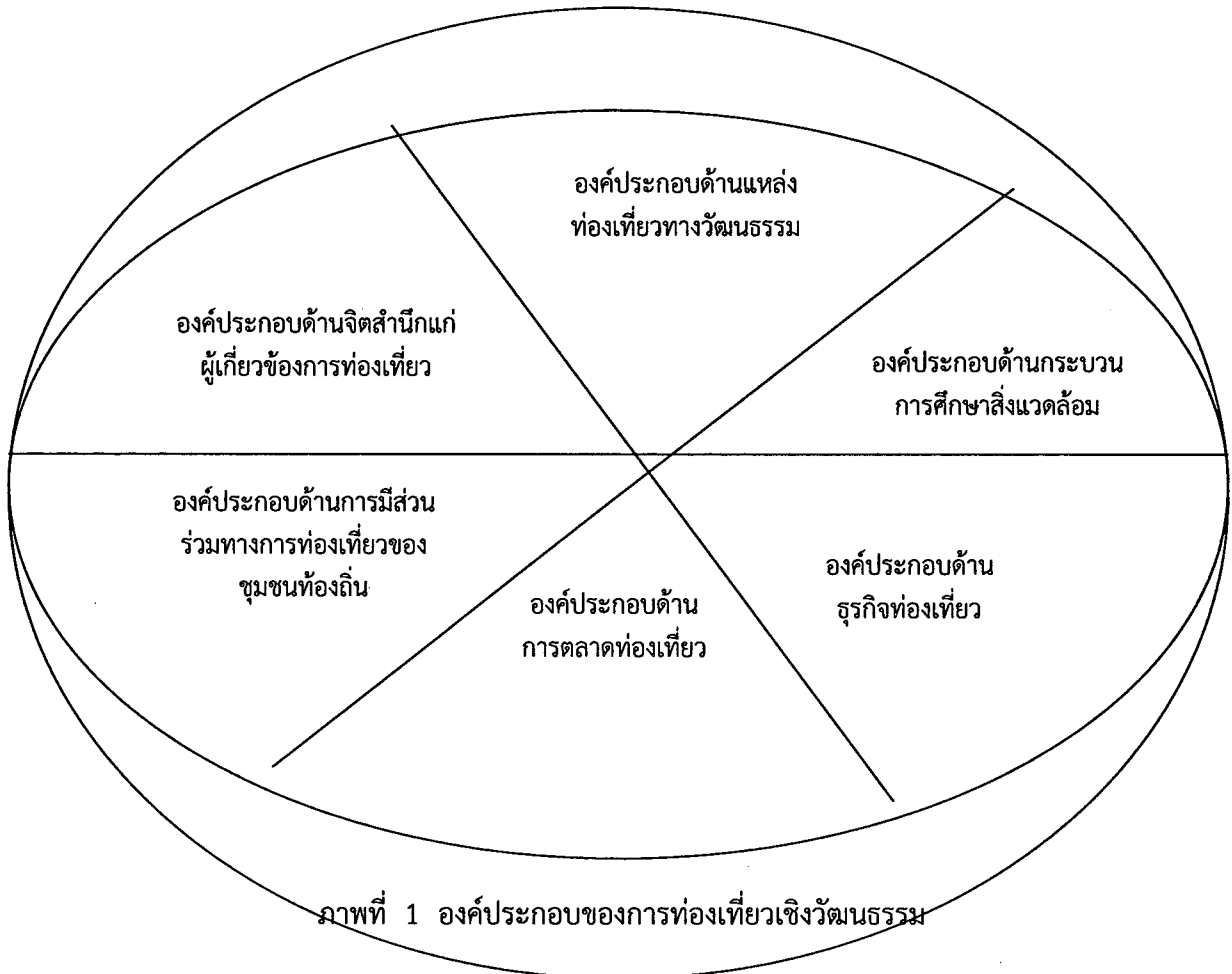
4.4 องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งยังช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4.5 องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

4.6 องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

สามารถนำองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง 6 องค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นมาสร้างเป็นรูป เพื่อให้เข้าใจง่ายและชัดเจนยิ่งขึ้นดังภาพ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

5. การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ จะใช้แนวทางการอนุรักษ์เพื่อให้ทรัพยากรดังกล่าวคงอยู่ คงคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์และสืบทอดเป็นมรดกของชาติสืบต่อไป การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุนี้มีวิธีการดังนี้

การฟื้นฟูโดยการคงความเชื่อดั้งเดิมหรือแนวคิดดั้งเดิมของวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และการละเล่น การฉลอง ควรส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมหรือเผยแพร่ความเชื่อดั้งเดิมของงานดังกล่าวให้กว้างขวางออกไป เพื่อทราบถึงลักษณะสังคมสภาพแวดล้อมของแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมย้อนหลัง การทำลายความเชื่อดั้งเดิมเป็นเสมือนการทำลายวัฒนธรรม และความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มชนออกจากกัน ทำให้การปฏิบัติตามที่เคยทำกันมาสิ้นสุดลง คงความรู้ทางภูมิปัญญาของท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลานานด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นใช้สิ่งที่อยู่รอบตัวเข้าแก้ปัญหาและส่งเสริมองค์ประกอบเพื่อสนองความต้องการทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งถือเป็นการยกย่องให้ชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรม

เป็นผู้มีส่วนร่วมที่สำคัญของวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวการตัดแปลงหรือแก้ไขเนื้อหาโดยไม่ระมัดระวัง ขาดความจริงใจ หรือเน้นด้านเศรษฐกิจเกินไปจะส่งผลกระทบต่อทางลบและเป็น การกีดกันไม่ให้เจ้าของวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง คงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนหรือท้องถิ่น ไว้ กลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกัน การแสดงออกทางวัฒนธรรมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความบริสุทธิ์จริงใจตามลักษณะพิเศษนั้น การอนุรักษ์จึงคงความเป็นเอกลักษณ์เหล่านี้ไว้ เพื่อให้การแสดงออกเป็นไปตามธรรมชาติให้เกิดความเข้าใจตรงตามความมุ่งหมายของแบบความเชื่อ และค่านิยมเดิมของท้องถิ่นและเป็นการรักษาไว้ให้คงอยู่

กล่าวโดยสรุปแล้ว ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากมาย ซึ่งมีทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้จากการศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรม อันเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสมดุลแห่งกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวและ กระแสการอนุรักษ์ควบคู่กันไป จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมก่อประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพื่อมุ่งสู่การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเดินทางไป ท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้ จากการศึกษาค้นคว้าความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น มี จิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว อันเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสมดุลแห่งกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวและกระแสการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมก่อประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างยั่งยืน เนื่องจาก ประเทศไทยเป็นชาติที่มีความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่ บรรพกาล

สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติล้ำค่าที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทยซึ่งแตกต่างจากชาติอื่น จึงเป็นสิ่งที่คน ไทยควรเห็นแจ้งถึงคุณค่าและพยายามรักษาไว้ด้วยความรู้ ความฉลาดรอบคอบ มิให้สูญหายหรือเสื่อม โทรมไป ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรหมายถึงการเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้ง ตริงใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ อีกทั้งต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลวัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุดในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์ จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้ และการจ้างงาน อันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เหมือนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยได้รับการ ตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อมจึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการดังต่อไปนี้คือ

1. กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อม ระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความ หลากหลายทางชีวภาพเอาไว้

2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นส่วนหมู่นักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว มากกว่าความสนุกเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวรูปแบบใหม่

3. กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสหลักทั้ง 3 กระแสดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยว ทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม จึงเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) จากผลของการประชุมครั้งนี้ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของชุมชนรุ่นหลัก ซึ่งความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย

จากความหมายดังกล่าวสามารถนำมาแปลเป็นหลักการเบื้องต้น และสร้างกรอบนโยบายและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนขึ้น จึงทำให้ประเทศต่าง ๆ พยายามคิดหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นเหตุให้มีการประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ในที่ประชุมมุ่งเน้นความสนใจของทั่วโลกสู่ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จากการประชุมนี้เองทำให้มีการลงนามในเอกสารแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) อันเป็นที่เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้มีการกล่าวถึงและให้ความหมายไว้อย่างมากมายหลากหลายแนวคิด อาทิเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า การท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาสีเขียวสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ทางสังคม และวัฒนธรรม เมื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นย่อมต้องมีการใช้สิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้นด้วย ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว จึงเกิดแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือ Eco-Tourism ขึ้น ตัวอย่างเช่น การอนุรักษ์เรือนแพลำน้ำน่านก็เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมไปถึงเป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับสภาพวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539) ได้เน้นหลักของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเอกสารเที่ยวไทยใสสิ่งแวดล้อมว่าเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติรวมทั้งท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า การอนุรักษ์ (Conservation) ซึ่งน่าจะใกล้เคียงกันและสามารถสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษา และการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อที่จะได้เอื้ออำนวยให้คุณภาพสูงในการสนองความเป็นอยู่ของ

มนุษย์ตลอดไปหรืออีกความหมายหนึ่งคือเป็นความต้องการและประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคต โดยเกิดจากการจัดการของมนุษย์ เพื่อที่จะให้ได้ผลประโยชน์มากที่สุดและยั่งยืนแก่ชนรุ่นปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็เป็นของรุ่นต่อไปในอนาคต

จากคำจำกัดความข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีการเก็บรักษาดูแล โดยคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ในวันข้างหน้าด้วย เพื่อให้มีทรัพยากรไว้ใช้ตลอดไป กล่าวโดยสรุปแล้วการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Eco-Tourism) ซึ่งบางครั้งอาจถูกเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เหตุเพราะเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ซึ่งมีใช่เป็นเพียงการท่องเที่ยวที่เน้นในเรื่องการ ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รักษาวิถีชีวิตให้ดำรงอยู่ สงวนรักษาศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นเท่านั้น แต่จะสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนในท้องถิ่นได้ตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว และจะต้องให้ชุมชนนั้นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวหรือวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ

เช่นเดียวกับพลอยศรี โปราณานนท์(2548)ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ว่า การจัดการท่องเที่ยวและการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ต้องรับผิดชอบต่อสังคม และการท่องเที่ยวก็นำมาซึ่งผลประโยชน์สู่สังคมของชุมชน ช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งอาจจะสูญหายไปจากชุมชน อันเป็นผลมาจากการพัฒนาด้านอื่นๆ ทั่วไป การอนุรักษ์แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีเกี่ยวกับข้องกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม อีกทั้งรูปแบบของวัฒนธรรม เช่น ดนตรี การเต้นรำ การแสดง การแต่งกาย และงาน หัตถกรรม พิธีกรรม วิถีชีวิต กิจกรรมเศรษฐกิจดั้งเดิมและรูปแบบของสถาปัตยกรรมล้วนเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว หากสูญเสียสิ่งเหล่านี้ไปแล้วการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็จะไม่ประสบผลสำเร็จในพื้นที่ ซึ่งปัญหานี้การท่องเที่ยวสามารถที่จะอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ได้ในบางพื้นที่ การท่องเที่ยวสามารถช่วยกระตุ้นให้รูปแบบวัฒนธรรมที่อาจสูญหายไปแล้วให้สามารถรื้อฟื้นกลับมาใหม่และดำรงอยู่ต่อไป

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

กาญจนา แก้วเทพ (2538) กล่าวว่าชุมชนหมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกัน มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติ จนถึงระดับหมู่บ้านและใหญ่กว่าระดับหมู่บ้าน ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย

ชยันต์ วรรณะภูติ (2536) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง เพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่มีคนกลุ่มดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกัน ใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิต จึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีองค์กรหรือสถาบันของชุมชนและกฎเกณฑ์ต่างๆ

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2542) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมอาจตีกรอบได้แตกต่างกัน แต่เดิมรัฐมองในแง่ของการเน้นการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำงาน และร่วม

บำรุงรักษามากกว่าร่วมสมทบด้านวัตถุ และเงินซึ่งอาจมีความจำเป็นอยู่ก็ตาม โดยภาพรวมแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

1. ร่วมศึกษา สาเหตุของปัญหาและความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้ได้ประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม
5. ร่วมบริหารงานพัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงาน และซ่อมบำรุงรักษาผลที่เกิดจากการกระทำกิจกรรมนั้น ๆ

ในประเด็นของอนุรักษ์ ปัญญาวิวัฒน์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ชุมชนหรือประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วม ในกระบวนการวางแผน ดำเนินการ ปฏิบัติ และประเมินผล ตลอดจนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและแสดงบทบาทเพื่อตัดสินใจระทำการ อันเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ซึ่งจะต้องจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่โดยการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดให้แก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกันอีกด้วย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้เสนอเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาไว้ดังนี้

1. พัฒนาแบบแผนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดรวมถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น เอกชนและประชาชนทั่วไปในด้านการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการ ทั้งนี้ต้องมีความเสมอภาค เอกชนและประชาชนทั่วไปในด้านการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการ ทั้งนี้ต้องมีความเสมอภาคเป็นธรรมในกรอบที่เหมาะสมสอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่นๆ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
2. สนับสนุนการจัดตั้งข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในรูปแบบองค์กรหรือคณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น โดยมีเครือข่ายครอบคลุม ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนและทุกระดับ โดยให้องค์กรมีขอบเขตความสามารถในการตัดสินใจและดำเนินการอย่างอิสระภายใต้กรอบ ที่ตอบสนองความจำเป็นในการจัดการแต่ละระดับ
3. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ และติดตามประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งปรับทัศนคติและปรับปรุงขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐให้สามารถร่วมมือ และเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น
4. ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล
5. พัฒนากฎหมายและระบบงบประมาณของภาครัฐให้สามารถส่งเสริมและเอื้ออำนวยต่อการประสานงานความร่วมมือของหน่วยงานปฏิบัติทุกระดับกับประชาชนท้องถิ่นตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ในการให้ชุมชนมีโอกาสควบคุม กำกับ ดูแล และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง
6. สนับสนุนพัฒนาศักยภาพของคน โดยการเพิ่มความรู้และทักษะในด้านการจัดการพัฒนาการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น

7. สนับสนุนองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ ในด้านการจัดการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างมีอิสระสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อการอนุรักษ์ พื้นฟูการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการที่ถูกต้อง
8. สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทางสังคมให้มีโอกาสในการเข้าช่วยเหลือ และยกระดับการมีส่วนร่วมจนการจัดตั้งองค์กรชุมชนของประชาชนอย่างสร้างสรรค์

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์ SWOT เป็นหลักการในการวิเคราะห์องค์การหรือสภาพหน่วยงานในปัจจุบัน เพื่อค้นหาจุดอ่อน จุดแข็ง จุดเด่น จุดด้อย หรือที่อาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต โดยองค์กรนั้น ๆ จะกำหนดกลยุทธ์ได้นั้นต้องรู้สถานภาพหรือสภาวะของตนเสียก่อน นอกจากนี้ยังต้องมีกระบวนการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับตนเอง ซึ่งวิธีการและเทคนิคในการวิเคราะห์สภาวะขององค์กรและกระบวนการกำหนดกลยุทธ์มีหลายวิธีด้วยกันและหนึ่งในวิธีการเหล่านี้คือกระบวนการวิเคราะห์ SWOT ซึ่งเป็นวิธีการที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลาย และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่างๆ ได้

SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats และมีความหมายดังนี้

1. Strengths คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวกซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี
2. Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดี
3. Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร
4. Threats คือ อุปสรรคหมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือ หมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กร

บางครั้งการจำแนกโอกาสและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็นโอกาสกลับกลายเป็นอุปสรรคได้

และในทางกลับกัน อุปสรรคอาจกลับกลายเป็นโอกาสได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แวดล้อม

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขจรจบ กุสุมาวดี 2541 การจัดการ พื้นที่ประวัติศาสตร์ จากกรณีศึกษาบริเวณวิหาร

พระมงคลบพิตร จ.พระนครศรีอยุธยา วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาการอนุรักษ์ มรดกทางวัฒนธรรม โดยอาศัยกรณี ศึกษาจากโครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา การจัดการที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็น เพียงการอนุรักษ์ร่องรอยโบราณสถานวัตถุเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้าง พื้นที่ ประวัติศาสตร์ โดยอาศัยเทคนิควิทยาการต่าง ๆ เพื่อก่อความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ ให้กับพื้นที่ ทำให้เกิด ความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่, การชำระความบริสุทธิ์, การ รื้อฟื้นความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ของพื้นที่ และพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่ก่อตัวขึ้นนี้ เป็นพื้นที่ตามมโนภาพของทางการ ซึ่งมีความแตกต่างกับความหมายพื้นที่ของชาวบ้านที่ อาศัยอยู่บริเวณนี้

การพยายามสร้างพื้นที่ประวัติศาสตร์ ยังเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม ที่มีต่อพื้นที่ โดยในที่นี้ได้อาศัยกรณีศึกษาจากชาวบ้านบริเวณวิหารพระมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บริเวณเป็นที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภายใต้โครงการ นครประวัติศาสตร์ฯ โดยตรง ชาวบ้านบริเวณนี้เริ่มตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมาตั้งแต่ช่วงเริ่มมีการปรับปรุงเกาะเมืองอยุธยาสมัยหลวงประดิษฐมนูธรรม โดยเข้ามาเป็นลูกจ้างในกอง ปรับปรุงเกาะเมือง หลังจากนั้นจึงเริ่มมีชาวบ้านเข้ามาตั้งบ้านเรือน และอยู่อาศัยอย่าง มั่นคงมากขึ้น ขณะเดียวกันสถานที่แห่งนี้ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในเกาะเมืองอยุธยา เอื้อประโยชน์ต่อการทำมาค้าขายของชาวบ้าน โดยที่ชาวบ้านเองได้มีการปรับตัวให้ สอดคล้องกับการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น แต่ในอีกทางหนึ่ง

การใช้ชีวิตที่นี่ของชาวบ้านก็ถูกควบคุมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่มากขึ้น โดยเริ่มจากมูลนิธิพระมงคลบพิตรจนมาถึงกรมศิลปากรที่เข้ามาดูแลจัด ระเบียบความเรียบร้อยในบริเวณนี้ ขณะที่พื้นที่ถูกควบคุมการใช้ประโยชน์มากขึ้น แต่พื้นที่ บริเวณนี้ก็กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่ทำมาหากินสำหรับชาวบ้าน ทำให้พื้นที่อันจำกัด ชาวบ้านจึงมีการแข่งขันทางการค้ากันสูงขึ้น ยิ่งส่งผลให้ความสัมพันธ์ชุมชนชาวบ้านไม่ได้ มีความผูกพันกันเหนียวแน่นมากนัก เมื่อทางการได้เตรียมโยกย้ายบ้านเรือนและร้านค้าของชาวบ้าน แม้ว่าชาวบ้านไม่ เห็นด้วยต่อทางการ แต่ก็ไม่ได้ทำการต่อต้านการจัดการของทางการอย่างเผชิญหน้า ด้วย เงื่อนไขที่ไม่เอื้ออำนวย แต่การโต้ตอบต่อทางการสำหรับชาวบ้านมีหลายแบบ ในกรณีนี้ ชาวบ้านอาศัยเรื่องเล่าจากมุมมองของตัวเอง หยิบยกเอาทรัพยากรทางสัญลักษณ์ที่มีอยู่อย่างจำกัดมาใช้ เพื่อสร้างความหมายที่แตกต่างไปจากความหมายของทางการที่มีต่อพื้นที่ แห่งนี้ เพื่อโต้ตอบกับความหมายที่ทางการสร้างขึ้น และเพื่อแสดงให้เห็นถึงความผูกพัน ของชาวบ้านกับการดำรงอยู่ในที่แห่งนี้

ไกรสร วงศ์คำแหง 2545 การศึกษาการสร้างศักยภาพของบุคลากรในโครงการความร่วมมือลาว-สหภาพยุโรปในหมู่บ้านสามแห่งของเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การศึกษานี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างศักยภาพของเจ้าหน้าที่กสิกรรมและป่าไม้ ในระดับแขวงเมือง และหมู่บ้านในโครงการระดับท้องถิ่นซึ่งรับการสนับสนุนจากโครงการ ร่วมมือ ลาว-สหภาพยุโรป และ กระทรวงกสิกรรมและป่าไม้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในช่วงระยะที่ 2

คณิงภรณ์ วงเวียน 2543 ความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวไทย-ลาว : ศึกษากรณีสะพานมิตรภาพไทย-ลาว การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการรับรู้และความเข้าใจในนโยบายต่างประเทศ นโยบายด้านการท่องเที่ยว ปัญหาด้านจิตวิทยาสังคมของไทย และลาว ตลอดจนเจตคติ ความคิดเห็นต่อประโยชน์ที่ได้รับจากการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาว ที่จะสามารถนำมา วิเคราะห์ประเด็นปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาในการใช้สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ระหว่างรัฐบาล แห่งราชอาณาจักรไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไข ปัญหาการใช้ประโยชน์จากสะพานมิตรภาพไทย-ลาว ให้เกิดประโยชน์สมบูรณ์เต็มที่ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว การศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งชาวไทย ชาวลาว และชาวต่างชาติ พร้อมทั้งการสังเกตการณ์ และการรวบรวมข้อมูลทางเอกสารต่างๆ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1. นโยบายต่างประเทศของไทยและลาว มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันในฐานะมิตรประเทศ เพื่อนบ้าน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในประวัติศาสตร์โดยเฉพาะนโยบายด้านการท่องเที่ยวที่ต่างฝ่ายต่างเห็นถึงประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกัน โดยการกำหนดแผนความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวไทย-ลาวร่วมกันมาโดยตลอด พร้อมทั้งการรณรงค์ ปีการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศ อาทิ ไทยได้เปิดปีการท่องเที่ยว

วีระ อาโนลัก 2545 การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ในเมืองกรณีศึกษาเมืองท่าแขกแขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ เมืองท่าแขก โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพ ทางกายภาพของเมืองท่าแขกในการอนุรักษ์และการพัฒนา โดยศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรม อาคารห้องแถวและตึกแถวที่มีความเป็นเอกลักษณ์